

למי שיוך הכותל

בספרם "קדושה בעין הסערה", דורון בר וקובי כהן-הטב עוסקים במאבקי הכוח היצריים למדי שהתחוללו ברחבת הכותל המערבי • כתיבתם מרתקת, אך החלטת המחברים לקטוע את סיפור הכותל בשנת 2000 מעוררת תמיהה

ביקורת | אריאל בולשטיין

של ירושלים, שידע לזהות את פעמי ההיסטוריה. אילו לא השכיל לבצע את המעשה הנכון, או, הגישה לכותל היום היתה מזכירה לוחמה בשטח בנוי. בהמשך, אגב, נהרסו גם הבתים המטים לנפול של רובע אברסעור, שהיו צמודים ושעונים על הכותל באזור שער המוגרבים, המוביל להר הבית. כתוצאה, נחשף חלקו הדרומי של הכותל. חבל שפעולה דומה לא נמשכה צפונה, ושהכותל המערבי נותר חסום ומוסתר בחלקיו הצפוניים.

המחברים מתעמקים בריבים בין המוסדות השונים שביקשו לקבל את האחריות על אזור הכותל, או לפחות על היבטים מסוימים בתפקודו. החיכוכים ההיסטוריים בין מחלקת עבודות ציבוריות (מע"צ) לרשות הגנים הלאומיים, למשרד הדתות, לעיריית י-ם ולשלל גורמים אחרים – עלולים להיראות במבט ראשון כעניין משעמם, אך הם מכסים על כמה סוגיות מרתקות שלא נס ליחן. אחת מהן מתייחסת למתח בין הארכיאולוגיה להלכה. החפירות הארכיאולוגיות בסמוך לכותל החלו בש- לבים מוקדמים, ועוררו תחילה טרוניות מצד הרבנים הראשיים. עם הזמן נמצא שביל הזהב, שהצליח ליישב בין אלה שאמרו כי המחקר הוא העיקר, לאלה שהשיבו כי הקדושה היא העיקר. הממצאים המרשימים (מערכת רחובות ושערים, ואפילו כתובת עבדית חקוקה על אבן מבית המקדש השני) שכנעו את כולם. בסופו של דבר, הארכיאולוגיה והקדושה דרות במקום הזה יחד, בזכות הפשרות שנמצאו בימים ההם.

המחברים מכתירים את הארכיאולוג בנימיין מזר כ"מנצח" בקרב מול משרד הדתות והרבנות הראשית, אך הקביעה שבקרב הזה לא היו מפסידים תהיה לא פחות מדויקת.

בר וכהן-הטב לא פוסחים על ההיב- טים הנוספים של הפיכת הכותל לסמל ישראלי לאומי, חלקם משמחים, ואחרים טרגיים. כמה פעולות טרור ערבי, שהתרחשו בקרבתו בשנים הראשונות שלאחר מלחמת ששת הימים, שייכות לקטגוריה השנייה, אך ייתכן שהיה בהן כדי לחזק סופית את הקונצנזוס הישראלי ביחס למקום. המחברים מקדישים פרק שלם ל"מאבק על זכות התפילה בכותל המערבי", ולדידם הסכסוך הזה ערער את הקונצנזוס הלאומי ואת התפיסה שהמקום שייך לציבור היהודי כולו, אלא שהי מוני הישראליים ויהודי התפוצות מכל הסוגים, שנוהרים לכותל בכל הזדמנות, יתקשו להסכים עימם.

עם זאת, המגרעות של "קדושה בעין הסערה" נוגי עות במה שנעדר מן הספר. החלטת המחברים לקטוע את סיפור הכותל בשנת 2000 מעוררת תמיהה. אמנם זה תאריך עגול, אך ההתפתחות של המקום הקדוש לא נעצרה עם תחילת המאה ה-21 לספ"ה. נ. בשנים שעברו מאז 2000, יותר ויותר ישראלים מגלים מחדש את הר הבית – ואם דבר מה עמעם את זוהרו של הכותל המערבי, הרי זו השיבה למודעות של המקום היחיד שקדוש ממנו.

קדושה בעין הסערה: הכותל המערבי בין יהדות לישראליות, 2000-1967 / דורון בר, קובי כהן-הטב, הוצאת מאגנס, 261 עמ'

טקס ההשבעה הצבאי שלי, שנערך לפני כמעט שלו- שה עשורים ליד הכותל המערבי, הוא אחד הרגעים שלא אשכח לעולם. אני כמובן לא היחיד שנוצר בליבו את החוויה העוצמתית הזו, שאינה דומה לשום דבר אחר. במהלך כמעט 55 השנים שחלפו מאז חזר המקום לרי- בונות יהודית, רבבות חיילים ישראלים התרגשו בעורם נשבעים להגן על מדינת ישראל בצילן של האבנים העתיקות, אשר ראו את התפארת של עמנו ואת חר- רבנו הגדול.

בספרם "קדושה בעין הסערה", הפרופסורים דורון בר וקובי כהן-הטב מנסים לענות על השאלה שרק מעטים מבוגרי מעמד השבועה ברחבת הכותל שאלו את עצמם: כיצד זה התחיל? הכוונה, כמובן, לא לפרקים קדומים בתולדות המקום שמוזהה כל כך עם היהדות, אלא לפי- רקיו העכשוויים. אחרי הניצחון המזהיר במלחמת ששת הימים ושחרור העיר העתיקה של ירושלים, נוספה על יהדות המובנת מאליה של הכותל המערבי השאיפה לעצבו כמרחב בעל משמעות לאומית, טוענים המח- ברים, ופוצחים במסע שנועד להראות כיצד השאיפה הזאת קרמה עור וגידים ולבשה צורה שמוכרת לנו היום. המחקר של בר, נשיא מכון שכטר למדעי היהדות,

וכהן-הטב, מומחה ללימודי ארץ יש- ראל באונ' ברא"ל, עוסק במאבקי כר- חות סוערים למדי, שהתחוללו ברחבת הכותל המערבי ובסביבתו הקדומה בין 1967 ל-2000. אבן הדרך הראשונה מר- בנת מאליה. אמנם הכותל המערבי נודע כמקום קדוש לעם היהודי לאורך הדורות, והמיית הנפש היהודית סימנה אותו כסמל של שיבה למולדת עוד במאה ה-19, אולם השינוי המכריע הגיע בעקבות איחוד ירו- שלים תחת ריבונות ישראל.

הפרקים המעניינים ביותר של הספר עוסקים בתהליכים האלה ובתוכניות הרא- שונות לרחבת הכותל. לראש העיר דאז, טדי קולק, הגיעו פניות רבות מאדריכלים וממתכננים, וכן מהציבור הרחב, שבהן הצעות לטיפוח והסדרת המקום. חלקן היו יוצאות דופן – אחת ביקשה להקים ברחבה מגדל עתיר סמלים מתולדות ישראל, שישמש גם מצבה לנופלים במערכות ישראל; אחרת המליצה להוסיף לכותל נדבכים מאבנים שחורות, כדי לציין מאורעות חשובים בתולדות העם. במקביל לתוכניות, ואף לפנין, נקבעו עובדות בשטח. "ביום הרביעי שלאחר סיום המלחמה, הרסו דחפורים את רוב 150 הבתים של שכונת המוגרבים", מציינים בר וכהן-הטב, ומוסיפים שההריסה התקבלה בקרב הצי- בור הישראלי ב"אדישות, כמובנת מאליה". בעניין הזה, כמדומני, המחברים מפחיתים מעוצמת הרגש של דור ששת הימים.

הצעדים האפקטיביים להחזרת הכותל לירידי יהודיות התקבלו בציבור בהתלהבות ובתמיכה הר-משמעות, שכן הדבר נעשה עוד לפני שחלקים רבים בחברה הישרא- לית שכחו את מהות המושגים "ניצחון", "ריבונות" ו"משילות". על פי בר וכהן-הטב, הרוח החיה מאחורי ההריסה היה טדי קולק, ואם ה"האשמה" נכונה – הרי אין תעודת כבוד ראויה יותר עבור ראש העיר המיתולוגי

